

Otázka: Základní ekonomické pojmy

Předmět: Ekonomie

Přidal(a): sichajda

Ekonomika (ekonomická praxe) je hospodářská činnost (NH) jednotlivých zemí.

Ekonomie (ekonomická teorie) je společenská věda, která zkoumá, jak různé společnosti užívají omezené zdroje k výrobě užitečných statků a služeb a jak jsou tyto produkty rozdělovány mezi jednotlivé osoby a skupiny společnosti.

Ekonomie zkoumá změny v ekonomice (hospodářské činnosti).

Členění ekonomie:

1. mikroekonomie – věnuje se chování jednotlivých ekonomických subjektů a trhů (ekonomie firem, domácností, banky, vláda).
2. makroekonomie – zabývá se chováním ekonomiky jako celku (ekonomie státu).

Základní ekonomické otázky

1. Co a kolik se má ve společnosti vyrábět
2. Jak vyrábět, jakou technologií a s jakými výrobními faktory

3. Jak se rozdělí to, co bylo vyrobeno

Základní ekonomické systémy

- Zvykový systém – co a kolik se bude vyrábět rozhodoval náčelník a rada starších na základě zkušeností. Členové kmene pracovali podle svých schopností a podíl byl určen náčelníkem.
- Příkazový systém – založený na moci úzké skupinky lidí, která rozhoduje o tom, co se bude vyrábět, jak se to bude vyrábět a jak se výsledný produkt rozdělí mezi členy.
- Tržní systém – výrobci a spotřebitelé jsou propojeni trhem a tržními zákony jsou řešeny všechny tři základní otázky, včetně dělení.

Potřeby

Potřeba je vrozený nebo získaný požadavek lidského organismu, který si člověk uvědomuje jako pocit nedostatku a má snahu jej odstranit.

Potřeby dělíme:

- hmotné (materiální) – potřeba jíst, spát, oblékat se atd.
- nehmotné (duševní) – potřeba přátelství, svobody, kultury

Prostředky k uspokojení potřeb jsou určité statky nebo služby. Teorie potřeb nám pomáhá vysvětlit motivaci.

Statky

Statky jsou užitečné předměty, které mají určité vlastnosti (upotřebitelnost). Jsou zpravidla produktem lidské práce nebo přírody, a lze jimi uspokojit lidské potřeby.

Statky členíme:

- hmotné (materální) – jídlo, byt, oblečení atd.
- nehmotné (duchovní) – vlastnosti, dovednosti, znalosti nebo duševní výtvořy člověka
- ekonomické – k jejich získání musíme vynaložit úsilí
- volné – jsou to statky, které nám příroda poskytuje zdarma, např. vzduch, světlo, déšť

Služby

Služby jsou cizí činnosti uspokojující fyzické nebo duševní potřeby.

Jejich výsledkem obvykle není nový výrobek. Jsou to činnosti, které obnovují užitnou hodnotu věcí

Struktura služeb:

- služby věcné – věci navrátí původní funkci, např. oprava obuvi, vymalování bytu atd.
- služby osobní – působí přímo na člověka, např. kadeřnictví, kosmetika

Životní úroveň

Životní úroveň je stupeň uspokojování hmotných a duševních potřeb lidí a souhrn životních podmínek, za nichž jsou tyto potřeby uspokojovány.

Struktura životní úrovně:

- osobní spotřeba obyvatelstva – potraviny, oděvy, spotřeba vody, plynu, el. Energie
- společenská spotřeba – školství, zdravotnictví, sociální zabezpečení

Při hodnocení životní úrovně se posuzuje její vývoj, provádí se srovnání mezi státy, skupinami obyvatelstva, rodinami, případně i jednotlivci.

Hodnocení životní úrovně:

- a) nepřímé ukazatele – např. výkonnost NH, výše reálné mzdy pracovníka
- b) dílčí ukazatele – např. potřebná doba práce ke koupi určitého statku, počet obyvatel na jednoho lékaře

Hospodářský proces

Hospodářským procesem rozumíme neustálé se opakující hospodářské jevy a činnosti, jejichž konečným cílem je co nejlepší uspokojování lidských potřeb v daných podmínkách. V podnicích k tomu přistupuje ještě druhý cíl – dosažení zisku.

Samotný proces uspokojení potřeby se nazývá **spotřeba**. Mám hlad, tedy pociťuji potřebu najíst se – získám jídlo, které sním a uspokojím tak svou potřebu. Sněžení jídla je procesem, který obecně nazveme spotřeba statků. Většinu statků musíme nejprve **vyrobit**, a protože nikdo není schopen si všechno vyrábět sám, tak většinou využíváme procesů **rozdělování a přerozdělování ve společnosti**, kdy zaměstnanci v práci a podnikatelé podnikáním získávají peníze ve formě mzdy a zisku (tomu se říká rozdělování) a důchodci, děti, nezaměstnaní, nemocní a ostatní, kteří se neúčastní výroby získávají peníze formou dávek ze státního rozpočtu (tomu se říká přerozdělování) a takto získané peníze na trhu **směňujeme** za statky, které potřebujeme.

Fáze hospodářského procesu

1. výroba
2. rozdělování a přerozdělování
3. směna
4. spotřeba

1. Výroba

Výroba je činnost, při které člověk přetváří přírodu ve statky.

Výrobní faktory:

1. práce
2. přírodní zdroje – především půda
3. kapitál

A. Práce

Práce je cílevědomá lidská činnost vytvářející statky a služby.

Nositelem práce je člověk – pracovní síla. Má-li člověk odborné znalosti, mluvíme o pracovní síle kvalifikované. Intenzita práce je množství práce vynaložené za jednotku času. Produktivita práce vyjadřuje účinnost (efektivnost) vynakládané práce.

Práce je vzácný výrobní faktor, což ovlivňuje jeho cenu na trhu práce.

Tuto cenu nazýváme mzdou, která může být:

- mzda nominální – je mzda, kterou si pracovník vydělal
- mzda reálná – vyjadřuje, co si je schopen pracovník za utržené peníze koupit

Kromě množství a kvality práce ovlivňují velikost mzdy:

- kvalifikace
- poptávka po určitém druhu práce
- tržní úspěšnost práce

Trh práce

Nabídka pracovních sil je relativně neměnná. Poptávka po pracovních silách je však dynamicky proměnlivá a trh práce je omezený.

1. Není-li na trhu dostatek pracovních sil, mají firmy dvě možnosti – zvyšovat produktivitu práce a nebo povolát pracovní síly ze zahraničí.
2. Pokud pracovní síla není využita, vzniká nezaměstnanost, kterou rozlišujeme na dobrovolnou a nedobrovolnou.

S pojmem práce velmi úzce souvisí **dělbá práce, specializace a kooperace**.

Dělbá práce - je to proces rozdělení pracovních činností mezi jednotlivce a skupiny lidí. Jedna skupina zajišťuje materiál, druhá jej zpracovává, jiná skupina výrobky prodává.

Specializace - dělbá práce umožňuje specializaci. Specializace vyžaduje zaměření jednotlivců a skupin lidí na určitý druh práce, popř. až na určité pracovní operace a úkony.

Kooperace - vyžaduje propojení jednotlivých specializovaných pracovních činností (např. Baťa, Ford, Škoda).

Dělbá práce umožňuje specializaci, která předpokládá kooperaci.

B. Přírodní zdroje

Nejtypičtějším přírodním zdrojem je půda. Půda je chápána jako prostor využívaný k zemědělské výrobě a jako místo uskutečňování hospodářské a jiné činnosti. Cenou za pronájem půdy je **pozemková renta**. Zvláštností půdy je různá úrodnost - **bonita půdy**. Na určité půdě je tedy možno dosahovat při stejné námaze vyšších výnosů než na jiné.

Trh přírodních zdrojů

Největší objemy obchodů se základními surovinami probíhají na celosvětových **komoditních burzách**, kde se střetává nabídka s poptávkou a jsou utvářeny světové ceny. Mezi nejznámější patří Londýnská burza.

C. Kapitál

Bez kapitálu se nedá podnikat. Kapitál je výsledkem přechozí výroby, nebyl však vyroben pro bezprostřední spotřebu. Kapitál jako výrobní faktor tedy představuje hmotné statky a můžeme ho též nazvat kapitálovým statkem. Zjednodušeně se o kapitálu říká, že jsou to peníze, které přinášejí další peníze.

Znakem kapitálu je **snaha dosáhnout zisk** (resp. **úrok**). Má tedy dvě ceny:

- **úrok** je cena kapitálu vloženého např. do banky či jiné finanční instituce. Je to cena vyplývající z vlastnického vztahu a nevyžaduje po vlastníkově, aby s tímto kapitálem podnikal (peníze se mu vydělávají samy)
- **zisk** je cena kapitálu, kterou očekává vlastník při aktivním podnikání. Tato cesta je rizikovější, protože podnikatel může o svůj kapitál přijít. Očekává, že zisk bude vyšší než běžný úrok.

Formy kapitálu:

- 1) finanční kapitál – peněžní prostředky v hotovosti nebo na bankovním účtu
- 2) reálný kapitál – hmotné prostředky (např. budovy, stroje, výrobky, licence, software)

Zdroje kapitálu:

- 1) vlastní kapitál- vklady soukromého vlastníka nebo spoluvlastníků, akciový kapitál z prodeje emitovaných (vydaných) akcií, vklady státu nebo členů družstev (tzv. nedělitelný fond)

2) cizí kapitál – tvoří dluhy podniku, půjčky, úvěry od bank aj.

Trh kapitálu

Trhy kapitálu v peněžní podobě nazýváme finanční trhy, organizátory těchto trhů jsou burzy cenných papírů a devizové burzy a nejvýše stojí banky, investiční fondy, penzijní fondy, pojišťovny atd.

2. Rozdělování a přerozdělování

Zaměstnanci mají nárok na mzdu, vlastníci přírodních zdrojů mají nárok na rentu a ti, kdo vkládali do výroby kapitál se hlásí o zisk či úrok – tuto fázi nazýváme **rozdělováním**.

Za ostatní (nemocní, důchodci, děti, postižení), kteří se výrobního procesu nemohli účastnit na sebe převzal roli organizátora soc. systému stát.

Tedy každý, kdo získal peníze v procesu rozdělování, jich část musí odvést do státní pokladny ve formě daní a soc. a zdrav. pojištění a stát je převádí tam, kde jsou třeba. Tomuto procesu se říká **přerozdělování**.

3. Směna

Každý účastník výroby vyměňuje svůj podíl na výrobě za konkrétní pro sebe potřebné výrobky.

Směna se realizuje prostřednictvím peněz a rozsah je výsledkem poptávky a nabídky.

4. Spotřeba

Spotřebou rozumíme proces užití statků a poskytnutí služeb k uspokojení lidských potřeb.

O užitých statcích a službách říkáme, že je **spotřebováváme**.

Členění podle užití:

- spotřeba výrobní – spotřeba firem
- spotřeba konečná – spotřeba konečných zákazníků

Další členění:

- spotřeba dlouhodobá – neboli opotřebení (např. budovy, stroje, nábytek)
- spotřeba jednorázová – např. jídlo, suroviny, energie